

Formació en bioètica dels residents de primer any en el moment d'incorporar-se a l'hospital

Salvador Quintana i Roser Font.
Comitè d'Ètica Assistencial (CEA), Hospital Universitari Mútua Terrassa

Objectiu: conèixer quants residents de primer any han estudiat bioètica durant la carrera i quins temes relacionats els interessin.

Mètode: s'ha convidat a tots els residents durant el curs de benvinguda que ofereix el centre a respondre un qüestionari senzill que, a part d'inquirir sobre l'edat, el sexe, la facultat i l'especialitat, pregunta si s'ha cursat l'assignatura de bioètica durant els estudis universitaris.

Resultats: dels 352 residents que s'han incorporat a l'hospital entre 2005 i 2013, 320 han respost de forma adequada el qüestionari. D'aquests, 206 han estudiat bioètica. No s'han trobat diferències en el transcurs dels anys d'estudi entre les proporcions dels que sí que han estudiat bioètica i els que no. Els residents que procedeixen de facultats de l'Estat han estudiat significativament menys bioètica que els estrangers. Entre els psicòlegs clínics la proporció dels que han estudiat bioètica és inferior al 50%.

Conclusions: més d'una tercera part dels residents que s'incorporen a l'hospital no han estudiat bioètica, i aquesta xifra no disminueix els darrers anys. Aquest fet és més freqüent entre els residents espanyols que en els estrangers.

Introducció

L'ètica és una disciplina antiga; l'etimologia prové del grec clàssic *ἠθικός*, que significa *caràcter*. Va ser l'any 1970 que Potter, investigador d'oncologia, va utilitzar el terme *bioètica*¹ per primera vegada en un intent d'adaptar l'ètica antiga als avenços tecnològics moderns en medicina i altres ciències i per afrontar els nous dilemes que es generaven. La ciència havia fet progressos ràpidament sense parar l'atenció necessària als valors. El desequilibri entre el vessant més humanista de la pràctica mèdica i el més tècnic juntament amb l'increment del cost de l'atenció sanitària van comportar una dificultat afegida en la presa de decisions.

La bioètica pretén donar eines per ajudar en l'anàlisi de cada situació conflictiva mitjançant la deliberació² i el debat i col·laborar en la recerca de l'opció millor.

L'ensenyament de la bioètica com una assignatura curricular a les facultats de medicina s'havia d'haver assolit fa molt de temps. El 1987 Diego Gracia³ va postular-ho. Més recentment, Azucena Couceiro⁴ va fer una proposta més concreta en què dissenyava una primera aproximació a la part teòrica i de fonamentació de la bioètica en el primer cicle de formació, i deixava la discussió de casos pràctics per al segon cicle.

L'objectiu d'aquest treball és investigar, en el moment de la incorporació al centre, la formació rebuda en bioètica durant els estudis acadèmics dels residents de primer any de totes les especialitats.

També hem volgut saber quins temes relacionats amb la bioètica són d'interès per als mateixos residents.

Material i mètode

Des del 2003, el CEA ha participat en el curs de benvinguda als residents: en presentem breument les funcions, al mateix temps que n'oferim els serveis i els convidem a participar en les activitats del CEA. Des de 2005, just abans de la presentació, se'ls convida també a respondre un qüestionari breu on es pregunta si han rebut formació en bioètica i es demana que esmentin els temes d'interès relacionats amb la bioètica. També es demana l'edat, el sexe, la facultat i l'especialitat.

S'ha utilitzat estadística descriptiva amb mitjanes i desviació estàndard (DE) per a les variables quantitatives i percentatges per a les qualitatives. L'associació entre

variables s'ha analitzat amb la *t* de Student i el test de khi quadrat en funció de si les variables eren quantitatives o qualitatives respectivament.

El programa SPSS versió 17 ha estat l'utilitzat. S'ha considerat significació estadística $p < 0,05$.

Resultats

Durant el període estudiat (2005-2013), s'han incorporat al centre 352 residents en diverses especialitats, 323 dels quals han assistit al curs de benvinguda i han respost el qüestionari; finalment, 3 qüestionaris han estat retirats de la base de dades per no respondre a la pregunta clau "Has estudiat bioètica a la universitat?".

El 67% són dones i l'edat mitjana és de 27 anys (5,4). El 84% ha estudiat a facultats de l'Estat.

A la pregunta si s'ha estudiat bioètica durant la carrera, 206 (64%) responen afirmativament. D'aquells que sí que han estudiat bioètica, 17 han declarat haver-la estudiat com un curs de lliure elecció i 5 dins de l'assignatura de medicina legal. La resta no ha proporcionat cap informació en aquest sentit.

A la taula 1, hi ha les diferències entre haver estudiat bioètica i que la facultat sigui espanyola o estrangera (62% vs. 77%, $p = 0,045$). Ni per sexe ni per especialitat (mèdiques vs. quirúrgiques) no s'han trobat diferències pel que fa a haver estudiat bioètica durant la carrera. Entre els que provenen de la Facultat de Psicologia només el 46% ha estudiat bioètica i això és significativament inferior en comparació amb la resta de residents ($p = 0,008$). A la taula 2, hi ha l'evolució d'aquells que han estudiat bioètica i els que no durant tot el període d'estudi, i no s'han trobat diferències significatives en els últims anys ($p = 0,473$).

Aquells que han estudiat bioètica són significativament més joves que els que no l'han estudiat: 26,7 anys (4) davant de 29,5 (7) anys ($p < 0,001$). Finalment, els temes d'interès relacionats amb la bioètica més freqüentment esmentats en l'última pregunta (oberta) del qüestionari són l'eutanàsia i l'avortament, seguits del respecte a la confidencialitat, el consentiment informat i diversos aspectes relacionats amb la recerca en humans.

Discussió

Volem destacar que en la mostra que hem analitzat més d'un terç dels residents de primer any no ha tingut cap contacte amb la bioètica durant els seus estudis universitaris. A més, hi ha diferències a favor de les facultats estrangeres pel que fa a haver estudiat bioètica durant la carrera. En aquest sentit, el treball publicat per l'equip de la Facultat de Medicina de Lleida⁵ és interessant; en el seu currículum s'imparteix bioètica i també consta que es fa una valoració de com els estudiants han rebut la matèria. El nostre treball es complementa amb el de del Brío i Riera publicat el 2005⁶, en què van estudiar l'oferta de l'assignatura de bioètica de totes les facultats del país, mentre que nosaltres ens hem centrat en una formació rebuda en bioètica dels residents que s'incorporen al centre. Sembla que en els darrers anys no ha millorat gaire aquest aspecte a les facultats del país.

Pel que s'ha comentat fins ara, creiem que és molt important per als hospitals impartir cursos obligatoris per als residents durant la seva especialització. En el centre ja fa anys que els membres del Comitè imparteixen un curs per als residents. Cada any es discuteix i s'adapta el programa segons les observacions i els comentaris dels residents.⁷

La resposta més freqüent quant a temes relacionats amb la bioètica a la darrera pregunta (oberta) del qüestionari és l'eutanàsia i l'avortament (final i principi de la vida). Això s'explica perquè aquests són temes molt mediàtics. Més interès té el fet que també s'esmenten aspectes relatius a la confidencialitat o a la investigació amb humans.

Dins de les limitacions del present treball, volem remarcar que es tracta d'un estudi unicèntric. Sens dubte hauria donat més informació el fet d'haver estudiat aquest tema en altres hospitals del país, i s'hauria arribat a resultats més concloents. Convidem altres comitès perquè s'impliquin en l'organització del curs de benvinguda per conèixer millor les necessitats dels metges en formació. En el nostre centre han estat diversos els residents que durant la seva formació han participat en les activitats del Comitè.

En el paràgraf introductor del qüestionari s'esmenta que està garantida la confidencialitat. Tanmateix, es pot objectar que l'anonimat no és respectat pel fet que hi ha un nombre reduït de residents i, en conseqüència, és fàcil d'identificar per edat i sexe en algunes especialitats, i que aquest fet pot induir a no respondre. Cal aclarir que el nombre de respostes en blanc és mínim i inferior al 5% en totes les preguntes.

En definitiva, malgrat les limitacions comentades, podem concloure que hi ha més d'un terç dels residents que arriben al nostre hospital sense haver estudiat bioètica; que aquest percentatge augmenta entre els estudiants de facultats espanyoles; que els psicòlegs clínics han estudiat bioètica menys del 50%, i que en el transcurs dels anys analitzats els percentatges es mantenen sense grans diferències per la qual cosa no podem dir que la situació estigui en vies de solució. Per millorar la qualitat de l'atenció sanitària, és imprescindible la incorporació de la bioètica en els estudis de grau i de postgrau.

Referències bibliogràfiques

1. Potter VR. Bioethics: the science of survival. *Perspective in Biology and Medicine*. 1970;14,127-53.
2. Gracia D. La deliberación moral: el método de la ética clínica. *Med Clin. (Barc.)*. 2001;117:18-23.
3. Gracia D. La bioética, una nueva disciplina académica. *JANO* 1987;33:309-13.
4. Couceiro A. Enseñanza de la bioética y planes de estudios basados en competencias. *EDUC MED* 2008;11(2):69-76.
5. Viñas-Salas J, Carrera J, Abel F. Teaching through clinical cases: a good method to study bioethics. Experience at de Lleida faculty of medicine. *Med Law*. 2000;19:441-9.
6. Del Brío A, Riera J. Valoración de la bioética en los estudios de medicina. *Rev Calidad Asistencial*. 2005;20:285-9.
7. Font R, Saldalinas I, Giménez N, Quintana S. Cursos de bioética para personal sanitario. Evolución de las puntuaciones recibidas y comparación con otros cursos. Congreso de la Sociedad de Bioética Fundamental y Clínica. Murcia 2009. Disponible a: <http://abfyc.ffis.es/pagina.php?id=44> [Consultat: juliol 2013]

Taula 1. Facultats espanyoles i estrangeres respecte a haver estudiat bioètica

Facultat	Has estudiat bioètica?		
	Sí nre (%)	No nre (%)	Total
Espanyola	163 (62)	100 (38)	263
Estrangera	37 (77,1)	11(22,9)	48
Total	200(64,3)	111(35,7)	311

p = 0,045

Hi ha 9 valors que falten, per la qual cosa no suma 320.

**Taula 2. Any d'incorporació a l'hospital com a resident de primer any versus
 haver estudiat bioètica**

		Any de residència									
		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
		nre (%)									
Han estudiat bioètica	Sí	14 (63,6)	11 (57,9)	14 (46,7)	20 (76,9)	20 (62,5)	23 (69,7)	25 (65,8)	26 (74,3)	31 (64,6)	22 (59,5)
	No	8 (36,4)	8 (42,1)	16 (53,3)	6 (23,1)	12 (37,5)	10 (30,3)	13 (34,2)	9 (25,7)	17 (35,4)	15 (40,5)
Total		22	19	30	26	32	33	38	35	48	37